

СЕКЦІЯ 1
ПЕДАГОГІЧНА БІОГРАФІКА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ
ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ
(2023–2025)

Реєстраційний номер: 0123U100474

Роки виконання: 2023–2025 рр.

Назва пріоритетного напрямку: Філософія освіти. Методологія, теорія, історія освіти і педагогіки

Проблема дослідження: Концептуалізація і моделювання історико-педагогічного знання (гносеологія і аксіологія). Педагогічна біографіка та біографістика

Науковий керівник: Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

ПЕДАГОГІЧНА БІОГРАФІКА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ
ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ:
НАЙІСТОТНІШІ РЕЗУЛЬТАТИ ПЕРШОГО ЕТАПУ
НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

Найістотніші наукові результати, досягнуті в процесі дослідження:

вперше розроблено Програму комплексного міждисциплінарного наукового дослідження «Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі України», яка має чотири підтеми [Підтема 1. «Українська педагогічна біографіка як складник національної пам'яті (середина ХІХ – початок ХХІ ст.)»; Підтема 2. Епістолярна спадщина видатного українського педагога Василя Сухомлинського як складник педагогічної біографіки); Підтема 3. Педагогічна біобібліографія крізь призму рідкісних видань з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; Підтема 4. Електронні ресурси біографічної інформації] задля виокремлення й актуалізації наукового потенціалу історико-педагогічних досліджень з біографіки як складників аксіології освіти, сучасного розвитку гуманістичної освітньої парадигми; сформовано (дібрано, класифіковано, систематизовано) і схарактеризовано історіографічну та джерельну базу дослідження;

обґрунтовано, що в українській і світовій історіографії немає енциклопедичного біографічного словника, де цілісно представлено колективний біографічний портрет педагогів України. Незважаючи на досить велику кількість історико-освітніх розвідок про вітчизняних педагогів різних історичних епох, у сучасному педагогічному дискурсі системно не представлено педагогічне біографічне знання;

частково систематизовано та класифіковано дібрані джерела відповідно до розроблених критеріїв: основні праці педагога (монографії, посібники, підручники, статті українською мовою – загалом не більше 5); україномовні праці про нього за останні 10 років (друковані та електронні ресурси – загалом не більше 5) українською мовою, здійснено їх джерелознавчий аналіз крізь призму педагогічної біографіки;

визначено критерії упорядкування енциклопедичного словника (біографічний, географічний, галузевий, хронологічний, національний, біобібліографічний) і *критерії написання* біографічних довідок у сучасних наративах російсько-української війни, терору та геноциду українського народу (національний, демократичний, деколонізація, чи деімперіалізація; біографічний, хронологічний, аксіологічний; дерусифікація біоісторіографії);

підготовлено на основі розроблених критеріїв **115** біографічних довідок до енциклопедичного словника; *аргументовано*, що вони відображають здобутки вітчизняної педагогічної науки та освіти, консолідують біографічну та бібліографічну інформацію про українських педагогів і розкривають у такий спосіб процес боротьби між демократичними і тоталітарними ідеями;

з'ясовано, що педагогічна біографіка є носієм національно-патріотичної свідомості. Ідеї видатних освітян (В. Дурдуківський, Г. Іваниця, О. Музиченко, І. Огієнко, С. Русова, П. Холодний, Я. Чепіга, С. Черкасенко та ін.), які в умовах антиукраїнської політики російської та радянської імперій відстоювали розвиток національної освіти, посприяли формуванню національно-патріотичної свідомості українського суспільства та заклали підвалини нинішніх реформаторських процесів, розбудови Нової української школи;

доведено, що онлайн-проекти в соціальних мережах, присвячені українським і закордонним педагогам та освітянам, є ефективною формою поширення педагогічної біографіки в освітньо-науковому просторі, сприяють відновленню і збереженню національної пам'яті, консолідації українського суспільства; головною метою онлайн-проектів є персоніфіковане ознайомлення суспільства з історією української та світової освіти, тобто крізь призму гуманістичних ідей українських і закордонних педагогів минулого;

визначено критерії упорядкування епістолярію Василя Сухомлинського крізь призму морально-етичних проблем, що виникли через російсько-українську війну (достовірність, відсутність вигадки, авторська інтерпретація описуваної дійсності, суб'єктивність викладу, хронологічний підхід);

частково упорядковано опрацьовані листи В. О. Сухомлинського до українських і закордонних адресатів (понад 100);

частково дібрано, класифіковано та систематизовано джерела і виявлено праці М. Монтессорі та дослідження, присвячені її творчому доробку, у т.ч. з фонду рідкісних видань ДНПБ; *встановлено*, що у дібраному джерельному масиві кількісно переважають статті у періодичних виданнях, датованих початком ХХ – ХХІ ст., відсутність повних перекладів праць педагогині, наявність перекладених уривків українською мовою переважно у хрестоматіях, навчальних і періодичних виданнях;

здійснено джерелознавчий аналіз виявленого масиву документів (біографічні розвідки про М. Монтессорі, праці педагогині, дослідження її освітніх ідей і творчої спадщини, упровадження педагогічної концепції, методики навчання та виховання дітей в системі освіти України та різних країн світу) крізь призму педагогічної біографіки;

визначено критерії упорядкування біобібліографічної інформації про Марію Монтессорі (змістовий, видовий, типологічний, хронологічний, географічний, мовний); відповідно до розроблених критеріїв *упорядковано* частину біобібліографічної інформації про життя та творчий доробок М. Монтессорі (365 бібліографічних записів);

відповідно до структури (біографія, бібліографія, повнотекстові праці, фотогалерея) *створено* нові сторінки (9) *електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу* «Видатні педагоги України та світу»: Боберський Іван Миколайович <http://tinyurl.com/yrs3jvc3>, Бугайов Олександр Іванович <https://tinyurl.com/3wpzemuz>, Гончаренко Семен Устимович <https://tinyurl.com/4t537j3y>, Зязюн Іван Андрійович <https://tinyurl.com/y6hmjcrx>, Клапаред Едуард <https://tinyurl.com/45bymccv>, Мазуркевич Олександр Романович <https://tinyurl.com/2p97v5sy>, Огоновський Омелян Михайлович <http://tinyurl.com/3najcrb6>, Терлецький Омелян Антонович <https://tinyurl.com/5bz6ak3j>, Юцишин Іван Михайлович <https://tinyurl.com/u2nzrm8w>; *оновлено* сторінки (12) *електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу* «Видатні педагоги України та світу»: Бунге Микола Християнович <http://tinyurl.com/4zrnyy9w>, Грінченко Борис Дмитрович <http://tinyurl.com/3jv9ckxw>, Грінченко Марія Миколаївна <https://tinyurl.com/2p99bwvb>, Духнович Олександр Васильович <https://tinyurl.com/3czw86mj>, Корчак Януш <https://tinyurl.com/736d2efb>, Макаренко Антон Семенович <https://tinyurl.com/4jncxsew>, Шешенко Іван Матвійович <https://tinyurl.com/58ufhbx9>, Сухомлинський Василь Олександрович <http://tinyurl.com/5n95rvxx>, Тесленко Іван Федорович <http://tinyurl.com/2p93k8z>, Ушинський Костянтин Дмитрович <https://tinyurl.com/52fz7zuh>, Чамата Павло Романович <http://tinyurl.com/kukxrf7>, Ярмаченко Микола Дмитрович <http://tinyurl.com/3wx2cb9m>;

уточнено інформацію про ключові поняття досліджуваних підтем (педагогічна біографіка, біографістика; педагогічне джерелознавство; інформаційний освітньо-науковий простір; деколонізація, деімперіалізація гуманітарного простору; біографічні енциклопедичні словники; біоісторіографія; епістолярії, листи, листування, кореспонденти, публіцистика; родинний архів; цифрова біографіка, цифрові біографічні ресурси; онлайн-проекти; відкрита наука);

набули подальшого розвитку: теоретико-методологічні підходи здійснення біографічних досліджень як невіддільної частини історико-освітніх студій; цілісне та систематизоване представлення здобутків вітчизняної і світової педагогічної науки й освіти завдяки консолідації біографічної інформації про відомих і маловідомих персоналій на сторінках енциклопедичного біографічного словника, науково-популярного видання,

біобібліографічного покажчика, електронного ресурсу; виявлення і представлення біографічної інформації про відомих і маловідомих кореспондентів В. Сухомлинського; актуалізація педагогічного біографічного знання в освітньому процесі, інтелектуальному і духовному житті українського суспільства;

продовжено наповнення віртуального читального залу Фонду Василя Сухомлинського з метою цілісного представлення розвитку сухомлиністики в освітньо-науковому просторі України та світу (<https://dnpb.gov.ua/ua/virtualni-chyitalni-zaly/virtualnyy-chyitalnyy-zal-fondu-v-o-sukhomlynskohe/>).

За результатами 2023 року *опубліковано 103 наукових праці* (електронні ресурси – 1¹; збірники матеріалів наукових заходів – 3²; бібліографічний покажчик – 1³; енциклопедичне видання – 1⁴; статті – 25 (із них: 4⁵ – у зарубіжних виданнях, що індексуються в міжнародній наукометричній базі даних Scopus; 1 – у зарубіжному виданні, що індексується в наукометричних базах даних Scopus та WoS⁶, 1⁷ – в українському науковому фаховому виданні категорії «А», що індексується в міжнародній наукометричній базі даних WoS; 19 – у наукових фахових виданнях категорії «Б»), тези та матеріали конференцій – 64); ЗМІ – 8; *створено нові* (9) й *оновлено наявні* (12) сторінок електронного ресурсу «Видатні педагоги України та світу»¹.

Упровадження проміжних результатів НД здійснювалося під час виступів на **45 всеукраїнських і міжнародних науково-практичних заходах**: *всеукраїнських*: конференціях (8), біографічних читаннях (1), наукових семінарах (4), круглих столах (5); *міжнародних*: форумах (2), педагогічних читаннях (1); конференціях (15), зокрема зарубіжних (10); та інших заходах (9); реалізації **п'яти** онлайн-проектів для наукових, науково-педагогічних, бібліотечних працівників, здобувачів освіти: «Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагоги-ювіляри»⁸, «Педагоги України: пам'ятаємо, шануємо»⁹, «Sukhomlinsky News»¹⁰, «Моя маленька Батьківщина» (за казками та оповідання Сухомлинського)¹¹; «В. Сухомлинський: офіційне листування (епістолярний екскурс)»¹²; наповнення профілю відділу педагогічного джерелознавства та біографістики в Google Scholar (h-індекс – 37)¹³; Ютуб-каналу ДНПБ¹⁴; у статтях у ЗМІ¹ (8).

¹ <https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/>

² <https://lib.iitta.gov.ua/735849/>, <https://lib.iitta.gov.ua/738201/>, <https://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=35062>, <https://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=37360>

³ <https://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=34711>, <https://lib.iitta.gov.ua/735193/>

⁴ https://vue.gov.ua/Барнард,_Генрі, https://vue.gov.ua/Батлер,_Ніколас_Мюррей, https://vue.gov.ua/Беренштам,_Вільям_Людвігович

⁵ <https://doi.org/10.1080/0046760X.2022.2126532>, <https://doi.org/10.15240/tul/006/2023-2-00X>, <http://www.hecl.it/>

⁶ <https://doi.org/10.1063/5.0172779>

⁷ <https://doi.org/10.33407/.v97i5>

⁸ <https://tinyurl.com/yt9bhh44>

⁹ <https://tinyurl.com/5n9x9csb>

¹⁰ <https://tinyurl.com/ycynd8j6>

¹¹ <https://tinyurl.com/4vbpkfn5>

¹² <https://tinyurl.com/2p8kjfu3>

¹³ <https://scholar.google.com.ua/citations?user=eA9i0W0AAAAJ&hl=ru>

¹⁴ <https://www.youtube.com/channel/UCUE2sI34ENt77C9AJDe69fA>